Journal of Spiritual Health

2023, Volume 2, Issue 3
Pages: 153-162

10.30491/JSH.2.3.153

The Concept of Spirituality in Heart Attack Patients: Analysis of the Concept Using Rogers' Evolutionary Method

Mehrnoosh Partovirad [1], Amin Hosseini [2], Shayan Alijanpour [3], Akram Sadat Hosseini [4*]

[1] *Department of Community Health and Geriatric Nursing, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran*
[2] *Department of Medical Surgical Nursing, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran*
[3] *Department of Critical Care Nursing, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran*
[4] *Department of Pediatric Nursing and NICU, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran*

Abstract

Background and Aim: The concept of spirituality in heart attack patients needs more clarification and indexing. This study was conducted to analyze the concept of spirituality in patients with myocardial infarction.

Methods: In this study, the evolutionary approach of Rogers concept analysis was used. In this borrowed method, the approach is inductive and detailed analysis, and the focus of the study is based on the collection and analysis of raw data, and the goal is to clarify the concept, its common uses, and to reveal its characteristics for further development and evolution of the concept.

Results: Communication with God, life after death, strengthening of faith, and meaningful transformation were extracted in the dimensions of characteristics of the concept of spirituality in patients. Also, the antecedents and consequences of the concept of spirituality were discussed, and then related concepts and examples were mentioned.

Conclusion: Spirituality in heart attack patients was determined under the headings of communication with God, life after death, strengthening of faith, and meaningful transformation. The antecedents were considered under the two general headings of factors with a positive effect and factors with a negative effect on the concept of spirituality, and finally, it was found that the concept of spirituality in heart attack patients is associated with very important consequences such as creating hope, peace, and comfort. These things together can improve the health of these patients even more, and the familiarity and understanding of it can play an important role in creating the correct attitude of nurses towards these patients.

Keywords: Spirituality, Heart Attack, Concept Analysis, Rogers.

*Corresponding author: **Akram Sadat Hosseini,** Email: tehrantarasht@gmail.com

Received: 3 June 2023 **Accepted:** 24 October 2023

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

مجله سلامت معنوی
دوره ۲، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲
صفحات: ۱۶۲-۱۵۳
10.30491/JSH.2.3.153

مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی: تحلیل مفهوم به روش تکاملی راجرز

مهرنوش پرتوی‌راد[۱]، امین حسینی[۲]، شایان علیجان‌پور[۳]، اکرم سادات حسینی[۴*]

[۱] گروه پرستاری سلامت جامعه و سالمندی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
[۲] گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
[۳] گروه پرستاری مراقبت‌های ویژه، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
[۴] گروه پرستاری کودکان و NICU، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

چکیده

زمینه و هدف: مفهوم معنویت در بیماران قلبی نیازمند تحلیل و بررسی بیشتر است؛ لذا هدف مقاله حاضر تحلیل مفهوم معنویت در بیماران مبتلا به انفارکتوس میوکارد است.

روش‌ها: در این مطالعه از رویکرد تکاملی تحلیل مفهوم راجرز استفاده شد. در این روش وامدار، رویکرد استقرایی و تحلیل دقیق بوده و تمرکز مطالعه بر جمع‌آوری و تحلیل داده‌های خام استوار بوده و هدف، شفاف کردن مفهوم، موارد استعمال رایج آن و آشکارسازی ویژگی‌های آن جهت توسعه و تکامل بیشتر مفهوم است.

یافته‌ها: ارتباط با خدا، زندگی پس از مرگ، تقویت ایمان و تحول معنایی در بعد ویژگی‌های مفهوم معنویت در بیماران استخراج شد. همچنین پیشایندها و پیامدهای مفهوم معنویت مطرح گردیده و سپس مفاهیم مرتبط و مثال نمونه ذکر گردید.

نتیجه‌گیری: معنویت در بیماران سکته قلبی، تحت عناوین ارتباط با خدا، زندگی پس از مرگ، تقویت ایمان و تحول معنایی تعیین گردید. پیشایندها تحت دو عنوان کلی عوامل با تاثیر مثبت و عوامل با تاثیر منفی بر مفهوم معنویت در نظر گرفته شد و در نهایت، مشخص شد که مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی با پیامدهای بسیار مهمی نظیر ایجاد امید، آرامش و آسایش همراه است. این موارد همراه یکدیگر می‌تواند بیش از پیش سبب ارتقای سلامت این بیماران شود. بررسی موارد یادشده در مطالعه می‌تواند نقش مهمی در تحلیل مفهوم معنویت در بیماران مبتلا به انفارکتوس میوکارد داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: معنویت، سکته قلبی، تحلیل مفهوم، راجرز.

*نویسنده مسئول: **اکرم سادات حسینی.** پست الکترونیک: tehrantarasht@gmail.com
دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۱۳ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]
[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

مقدمه

معنویت را می‌توان به‌عنوان چارچوبی تعریف کرد که حس هدف نهایی و معنای زندگی را در اختیار افراد قرار می‌دهد و به آنان ثبات، حمایت و جهت را در مواقع حساس ارائه می‌دهد (۱). این مفهوم در بیماران دچار عارضه قلبی نمودهای متغیری دارد؛ برخی مطالعات اثرات معنویت را در بهبود یا کاهش عوارض بیماری نشان داده‌اند به عنوان نمونه افزایش سطح معنویت در این بیماران با کاهش میزان افسردگی، افزایش رضایت و کیفیت زندگی بیماران همراه است (۱،۲).

بیماری‌های قلبی عروقی به‌خصوص سندرم حاد کرونر، رایج‌ترین و مهم‌ترین علت مرگ در اکثر جوامع بوده که انفارکتوس میوکارد، نماد کشنده آن محسوب می‌شود (۳). در ایالات متحده امریکا به طور تقریبی سالیانه دو میلیون مورد سکته میوکارد و آنژین ناپایدار روی می‌دهد که به ۵۱۵ هزار مورد مرگ منجر می‌شود. تعداد موارد سکته قلبی به صورت پیشرونده‌ای با افزایش سن و حضور عوامل خطرساز دیگری مثل پرفشاری خون، سیگار کشیدن و دیابت افزایش می‌یابد (۴).

افزایش روزافزون این بیماری و اثرات مخرب آن بر زندگی فردی و اجتماعی، نیاز به بررسی وضعیت سلامت عمومی این بیماران را بیشتر می‌کند. افراد مبتلا ممکن است دچار تغییرات کامل در روابط خانوادگی، کار، ارزش‌ها، توانایی جسمی و اجتماعی و همچنین توانایی مراقبت از خود شده و به نوعی سلامت عمومی‌شان از جمله سلامت روانی دچار تزلزل شود (۵). شاید فراموش‌شده‌ترین نکته در مراقبت از این بیماران وضعیت روانشناختی آنان باشد، در صورت توجه به وضعیت روان‌شناختی بیماران مبتلا به سکته قلبی، می‌توان از آثار منفی آن بر سیر بیماری بعد از سکته قلبی پیش‌گیری نمود (۶). به طور کلی در طول عارضه قلبی، مغز متحمل هایپوکسی شده که ممکن است باعث آسیب منتشر هایپوکسیک- ایسکمیک شود و در پی آن احتمال ایجاد اختلالات شناختی طولانی‌مدت وجود دارد. به علاوه بازماندگان ایست قلبی، اغلب خستگی شدید، احساس اضطراب و/یا افسردگی و واکنش‌های استرس پس از سانحه را گزارش می‌کنند. علاوه بر مشکلات روانشناختی، مطالعات گزارش می‌کنند از آنجایی‌که زنده ماندن از ایست قلبی می‌تواند یک رویداد تغییردهنده زندگی باشد، ممکن است دیدگاه بیمار را نسبت به زندگی و معنویت نیز تغییر دهد (۷). برخی دیگر از مطالعات نیز کاهش مشارکت و تغییر نیازهای معنوی این بیماران را گزارش کرده‌اند. (۸،۹). بنابراین بنظر می‌رسد انفارکتوس میوکارد علاوه بر اثرات جسمی و روانشناختی می‌تواند تغییراتی در معنای زندگی و معنویت این بیماران نیز ایجاد کند.

با توجه به ماهیت تهدیدکننده، حاد و استرس‌زای سکته قلبی، مراقبین بهداشتی و درمانی بیشترین تمرکز خود را بر روی نیازهای جسمی این بیماران قرار داده‌اند؛ در حالی‌که بیماران ترجیح می‌دهند و تمایل دارند تا به عنوان یک کل به آن‌ها نگریسته شود؛ چرا که نادیده گرفتن هر جنبه از جوانب و ابعاد انسانی می‌تواند موجب اختلال در بهبودی شود. معنویت به عنوان یک کیفیت اساسی در انسان و فرآیندی که در همه بیماران رخ می‌دهد، با رضایت از مراقبت‌های پرستاری همبستگی مثبت دارد. بیماری، رنج و رویارویی با مرگ، همگی تجربیات معنوی هستند و معنویت می‌تواند نقش مهمی در روند بهبودی داشته باشد (۱۰). در واقع در طول استرس بستری‌شدن در بیمارستان، پروسیجرها یا جراحی، نیازهای بیماران به مراقبت کل‌نگر بیشتر می‌شود و معنویت ممکن است نقش بسیار مهمی در بهبود بیماری حاد نظیر سکته قلبی داشته باشد (۱۱). پس برای ارائه مراقبت کل‌نگر باید در مورد همه ابعاد بیماران دانش کافی داشت و تعاریف منحصر بفرد را در هر دسته بیماران ارائه داد.

بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد مفهوم معنویت در افراد دچار سکته قلبی در ابعاد و بخش‌های مختلفی مورد مطالعه قرار گرفته است. به عنوان مثال بررسی تجارب معنوی بازماندگان سکته قلبی با رویکرد گراندد تئوری (۱۰)، تجارب زنده افراد پس از وقوع سکته قلبی با رویکرد فنومنولوژی و فنومنولوژی تفسیری (۱۲)، کشف معنای معنویت در بازماندگان سکته قلبی با رویکرد گراندد تئوری (۱۱)، پیکربندی مجدد معنویت در بیماران پس از سکته قلبی با آنالیز محتوای مصاحبه شرکت‌کنندگان (۱۳)، کشف نقش معنویت در سه بیماری تهدیدکننده (یک بیماری مورد بررسی: سکته قلبی) با رویکرد اکتشافی توصیفی (۱۴) بررسی شده است. مجموع این مطالعات و نتایج به‌دست‌آمده از آن‌ها نشان می‌دهد، مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی نیاز به شفاف‌سازی بیشتر دارد. اصولا مفهوم معنویت باید توسط ارائه‌دهندگان خدمات سلامتی که به دنبال درک معنا و تأثیر معنویت بر بیماران خود هستند تکامل یابد. بنابراین با توجه به نیاز به شفاف‌سازی مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی جهت تبیین برنامه‌های مراقبتی کل‌نگرانه برای این بیماران، محققین بر آن شدند تا با تحلیل این مفهوم در بیماران با تجربه انفارکتوس میوکارد به این هدف مهم دست یابند. با توجه به وجود متون کافی در این‌مورد و مطالعات متعدد در فرهنگ‌های مختلف یکی از بهترین روش‌ها برای شفاف‌سازی مفهوم معنویت در بیماران با تجربه انفارکتوس میوکارد، آنالیز مفهوم است. دلیل اصلی استفاده از روش تحلیل مفهومی، درک معنای یک ایده یا مفهوم است. دلیل ثانویه این است که مشخص کنیم آن ایده یا مفهوم چگونه با سایر مسائل فلسفی مرتبط است. روش تحلیل مفهومی در این مطالعه با توجه به مشخصه‌های معنویت استفاده از روش هفت‌مرحله‌ای تحلیل مفهوم تکاملی راجرز می‌باشد. لذا این مطالعه با هدف تحلیل مفهوم معنویت در بیماران مبتلا به انفارکتوس میوکارد انجام شد.

روش

در این مطالعه از رویکرد تکاملی تحلیل مفهوم راجرز استفاده شده است. فعالیت‌های شش‌گانه مقدماتی و پایه‌ای برای مطالعه در

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

این رویکرد توصیه شده است؛ اما راجرز معتقد است بسیاری از این فعالیت‌ها به صورت همزمان در طی مطالعه صورت می‌گیرد. اصولا فرآیند تحلیل مطالعه ذاتاً به صورت غیرخطی، انعطاف‌پذیر و چرخشی پیش می‌رود. این روش وامدار رویکرد استقرایی و تحلیل دقیق بوده و تمرکز مطالعه بر جمع‌آوری و تحلیل داده‌های خام استوار بوده و هدف، شفاف کردن مفهوم، موارد استعمال رایج آن و آشکارسازی ویژگی‌های آن جهت توسعه و تکامل بیشتر مفهوم است. مفاهیم در مطالعه در زمینه اجتماعی، فرهنگی و بافت خاص هر حرفه مورد مطالعه قرار می‌گیرد و دارای ماهیت ثابت نیستند و ذاتی پویا دارند. مفاهیم همواره نیازمند واضح‌سازی و شفاف‌شدن است در این رویکرد حقیقت مطلق نیست و در گذر زمان و با توجه به موقعیت تغییر می‌کند (۱۵،۱۶). مراحل فرایند تحلیل مفهوم تکاملی راجرز عبارتند از: ۱) تعیین مفهوم موردنظر؛ ۲) شناسایی اصطلاحات جایگزین و کاربردهای مرتبط مفهوم؛ ۳) تعیین و انتخاب محدوده و قلمرو (مجموعه و نمونه) مناسب جهت جمع‌آوری داده‌ها؛ ۴) شناسایی ویژگی‌های مفهوم؛ ۵) شناسایی منابع، پیشایندها و پیامدهای مفهوم موردنظر در صورت امکان؛ ۶) شناسایی مفاهیم مرتبط با مفهوم موردنظر؛ ۷) بیان مثال متناسب با مفهوم در صورت نیاز (۱۷).

تعیین مفهوم موردنظر

این مطالعه در سال ۱۴۰۲ انجام شده است. مطابق با مراحل یادشده، نخستین گام، شناسایی و تعیین مفهوم مورد علاقه می‌باشد. آنچنان‌که اشاره شد، مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی نیاز به شفاف‌سازی و شاخص‌سازی بیشتر داشته و با توجه به اینکه این مفهوم در این بیماران از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است، بنابراین محققین علاقه‌مند شدند تا تحلیل این مفهوم را در جهت روشن شدن در بیماران سکته قلبی به انجام رسانند.

مفهوم معنویت

معنویت، مفهومی گسترده داشته و در یک تعریف کلی و معتبر، حساسیت یا دلبستگی به ارزش‌های دینی، یا به اجزای روحی بر خلاف منافع مادی یا دنیوی تعریف شده است (۱۸). در مرور مطالعات انجام‌شده، لغت معنویت مصدر جعلی از "معنوی" است. معنوی منسوب به معناست و گاه در مقابل لفظی و گاه در مقابل مادی و گاه در مقابل ظاهری و صوری به کار می‌رود. از دیدگاه میرشریف جرجانی، متکلم و ادیب قرن هشتم، معنویت چیزی است که فقط به وسیله قلب شناخته می‌شود و زبان را در آن بهره‌ای نیست. در اسلام و نزد دانشمندان آن، معنویت با ذکر معانی‌ای همچون سیر و سلوک، حالات عرفانی، غیب و ملکوت و صفای درون همراه شده است. در تعریفی دیگر، ملکیان، معنویت را ساحت مشترک ادیان و مذاهب می‌داند و پیش‌زمینه این تعریف را دعوت به گوهر واحد همه ادیان دانسته است (۱۹).

در میان دانشمندان غربی، معنویت با اصطلاح spirituality همراه است که کاربردهای مختلفی نیز داشته است. برخی لغت‌شناسان معتقدند هیچ تعریف مشخص و واحدی از معنویت وجود ندارد که مورد توافق دانشمندان باشد. سورینتون و پاتیسون معنویت را جنبه‌ای از وجود انسان می‌دانند که به فرد انسانیت می‌دهد و معتقدندکه معنویت با ساختارهای مهم فرد در ارتباط است و به او برای مقابله با مسائل زندگی کمک می‌کند. وگان معنویت را بالاترین سطح رشد در زمینه‌هایی همچون شناخت اخلاق و هیجان در بین افراد می‌داند و آن را به عنوان یک نگرش و شامل تجربیات اوج و از حوزه‌های رشدی در نظر می‌گیرد (۲۰).

معنویت در سلامت نیز مورد بررسی و ارائه تعریف قرار گرفته است. در سلامت، معنویت یک پدیده پیچیده بوده که به عنوان تلاش فرد برای پاسخ به پرسش‌های غایی درباره معنا و متعالی بودن در نظر گرفته می‌شوند (۲۱). سازمان بهداشت جهانی در تعریف جنبه‌های وجودی انسان، به ابعاد جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی اشاره داشته و معنویت را به عنوان بُعد چهارم در رشد و تکامل انسان مطرح می‌کند (۲۲).

تعریف شفاف و منسجمی از معنویت در بیماران سکته قلبی، علی‌رغم اثرات مثبت آن در راهبردهای مقابله‌ای و سایر مسائل این بیماری، وجود نداشته است. بنابراین نیاز به واضح‌سازی مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی وجود دارد.

شناسایی اصطلاحات جایگزین و کاربردهای مرتبط مفهوم

واژه‌های جایگزین، مفاهیمی هستند که مشترکات زیادی با مفهوم مورد نظر دارند و در پاره‌ای از موارد به دلیل تشابه محتوایی و اسمی، به جای مفهوم اصلی ممکن است به کار رفته باشند، اما دقیقاً خود مفهوم نیستند (۱۷). در این مطالعه، ضمن فرآیندهای تحلیل مشخص گردید که مفهوم معنویت با مفاهیمی مثل دینداری، عرفان و قدسی قابل جایگزینی است.

در تعریف لغت‌نامه‌ای، دینداری همان تدین، خداترسی، دیانت و دین‌داشتن بوده و متضاد آن بی‌دینی اشاره شده است و می‌توان آن را عمل یا مجموعه اعمال دین‌دار دانست. عرفان نیز، شناختن حق‌تعالی از راه ریاضت و تهذیب نفس تعریف گردیده است. پاک و مقدس و مربوط به عالم بالا، مربوط به عالم مجردات و ملکوتی نیز برای قدسی آورده شده است. اما معنویت معنایی فراتر داشته و به نوعی بخش و یا تمام اجزای تعاریف فوق را در درون خود جای داده است و مفهومی است که فقط به‌وسیله قلب شناخته می‌شود و زبان را در آن بهره‌ای نیست. در واقع، معنویت را می‌توان ساحت مشترک ادیان و مذاهب دانست.

تعیین و انتخاب محدوده و قلمرو (مجموعه و نمونه) مناسب جهت جمع‌آوری داده‌ها

در تعیین و انتخاب محدوده و قلمرو (مجموعه و نمونه) مناسب جهت جمع‌آوری داده‌ها، یک بررسی عمیق متون مربوط به مفهوم موردنظر، قلمروهای بالقوه در پرستاری و سایر زمینه‌های سلامت را شناسایی می‌کند (۱۷).

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

جدول-۱. خلاصه‌ای از مرور مطالعات که معنای مفهوم معنویت را در بیماران سکته قلبی دربرداشته‌اند

عنوان مقاله	سال انتشار / نام مجله	روش کار	یافته‌ها
معنویت در بازماندگان انفارکتوس میوکارد	Iran J Nurs / ۲۰۱۲ Midwifery Res.	مطالعه کیفی با رویکرد گراندد تئوری- مصاحبه‌های عمیق با ۹ بیمار سکته قلبی بستری در بخش‌های قلبی سه بیمارستان شیراز و ۷ پرستار؛ استفاده از گروه متمرکز جهت تولید داده‌ها- تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش اشتراوس و کوربین	پنج طبقه اصلی تهدید درک‌شده، جستجوی حمایت معنوی، رجوع به ارزش‌های معنوی، افزایش ایمان و تحقق- دومین طبقه با سه زیرطبقه درونی خود، به عنوان طبقه اصلی شناخته شد - در این مطالعه اشاره شده است که هنگام وقوع حمله قلبی، معنویت، امید، آرامش و قدرت را برای شرکت‌کنندگان فراهم کرده بود.
زندگی پس از انفارکتوس میوکارد: مطالعه کیفی تجربیات بیماران اهل کرمانشاه آسیب دیده از جنگ ایران و عراق	Patient Relat / ۲۰۲۰ Outcome Meas.	مطالعه کیفی با رویکرد فنومنولوژی تفسیری- مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۱ بیمار سکته قلبی بیمارستان امام علی (ع) کرمانشاه - تجزیه و تحلیل داده ها بر اساس روش ون‌منن	چهار درون‌مایه شناخته شد: تغییر در کیفیت زندگی؛ ادراکات بدنی و مراقبت‌های پزشکی؛ بازگشت به معنویت در برابر مرگ و انکار.
معنویت بیماران در حال بهبودی از انفارکتوس حاد میوکارد: مطالعه گراندد تئوری	J Holist Nurs/ ۱۹۹۹	مطالعه کیفی با رویکرد گراندد تئوری- مصاحبه با ۱۳ بیمار سکته قلبی- تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش گلیزر	معنویت به عنوان یک نیروی حیات‌بخش که با حضور خداوند، خانواده، دوستان، ارائه‌دهندگان مراقبت‌های بهداشتی و خلقت پرورش می‌یابد (طبقه اصلی) توصیف شد. طبقات حمایتی عبارت بودند از: توسعه ایمان، کشف معنا و هدف، و هدیه دادن به خود.
پیکربندی مجدد معنوی خود پس از انفارکتوس میوکارد: تأثیر فرهنگ و مکان	Health Place/ ۲۰۱۰	مطالعه کیفی با رویکرد تحلیل محتوا- مصاحبه با ۵۱ بیمار فرانسوی مقیم کانادا و دچار عارضه سکته قلبی	تحلیل محتوای مصاحبه‌ها نشان داد که قلب به عنوان ظرفی درک می‌شود که حاوی انباشته‌ای از مصیبت‌های زندگی، احساسات منفی و آسیب‌های خانوادگی است. این منجر به فشار قلبی درک شده، که علت مستقیم سکته قلبی در نظر گرفته شد. ارجاع به معنویت در روایت بیماران نقش اساسی داشت و به عنوان ابزاری در بهبودی پس از سکته قلبی شناسایی شد. نتایج نشان می‌دهد که چگونه مکان و فرهنگ برای شکل‌دهی به تجربه بیماری و مسیر بهبودی پس از یک رویداد سلامتی تهدیدکننده زندگی، تعامل دارد.
کشف معنا و هدف در طول بهبودی از انفارکتوس حاد میوکارد	Dimens Crit / ۲۰۰۲ Care Nurs.	مطالعه کیفی با رویکرد گراندد تئوری- مصاحبه با ۱۳ بیمار با تشخیص اولیه سکته قلبی - تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش گلیزر	شرکت‌کنندگان توضیح دادند که معنویت بخشی از هر لحظه، تصمیم، رابطه و فرآیند آنها از شروع سکته قلبی حاد تازمان بهبودی بود. شرکت-کنندگان پنج مرحله را تجربه کردند: مواجهه با مرگ؛ رها کردن ترس و آشفتگی؛ شناسایی و ایجاد تغییرات در سبک زندگی؛ جستجوی خدا و یافتن معنا و هدف در زندگی روزمره. طبقه اصلی: کشف معنا و هدف.
ملاقات روانشناسی و الهیات: ارزیابی بیماری و مقابله معنوی	West J Nurs / ۲۰۱۲ Res.	مطالعه کیفی توصیفی اکتشافی- مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۶ بیمار سکته قلبی	دو درون‌مایه اصلی ارزیابی مثبت و منفی بیماری وراهبردهای مقابله وجودی و دینی
معنویت و بیماری قلبی تهدید کننده زندگی: یک مطالعه پدیدارشناسی	Oncol Nurs / ۲۰۰۳ Forum .	مطالعه کیفی با رویکرد فنومنولوژی - مصاحبه با ۳ بیمار سکته قلبی	استخراج تعدادی درون‌مایه. شرکت‌کنندگان توضیح دادند که چگونه معنویت آن‌ها باعث آرامش در طول سفر، قدرت در رویارویی با بیماری تهدید کننده زندگی، موهبات بسیار با وجود سختی بیماری و اعتماد به نیروی برتر می‌شود. همه شرکت‌کنندگان در طول تجربه خود احساس معناداری را در زندگی خود توصیف کردند.

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

در این مطالعه، مطالعات منتشرشده، بدون محدودیت زمانی در مورد معنویت در بیماران سکته قلبی مورد بررسی و تحلیل دقیق قرار گرفت. علت عدم وجود محدودیت در جستجو، حصول به بیشترین درک و فهم پیرامون موضوع مورد مطالعه بود. پایگاه‌های اطلاعاتی Web of science، PubMed، Scopus، Springer، Sciencedirect، Proquest، Embase، Ovid و Google Scholar بدون محدودیت زمانی مورد جستجو قرار گرفتند. واژه‌های کلیدی جستجو شامل OR Spiritual Healing OR spiritualism OR spiritualities Spiritual Therapies OR mysticism OR religiosity OR spirituality Myocardial Infarction AND self MI OR sacred OR Cardiovascular Stroke OR Heart Attack بودند. پایگاه‌های اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)، بانک اطلاعات نشریات کشور (Magiran) و Iran medex بدون محدودیت زمانی مورد جستجو قرار گرفتند. واژه‌های کلیدی جستجو شامل معنویت یا معنویت‌گرایی یا معنویات یا سلامت معنوی یا درمان‌های معنوی یا دینداری یا عرفان یا قدسی یا نفس و سکته قلبی یا حمله قلبی یا عارضه قلبی در عنوان و چکیده مقالات بودند. در مجموع ۳۵ مقاله مورد بررسی ابتدایی قرار گرفت؛ پس از مرور و بررسی خلاصه آن‌ها و حذف موارد تکراری، هفت مقاله مشتمل بر واژگان و محتوای مقاله انتخاب شدند. مطالعات نهایی مورد بررسی همگی به زبان انگلیسی بوده و مقالاتی به زبان فارسی در این حوزه با توجه به جستجوی انجام‌شده یافت نشد. جهت اطمینان از دسترسی به مطالعات کافی در این زمینه، فرآیند جستجو در مقاطع زمانی مختلف و بارها انجام گردید.

در روش راجرز، از تحلیل درون مایه‌ای، به عنوان راهکار تحلیل استفاده می‌گردد (۱۵). مقالات به دقت مرور و مورد مطالعه قرار گرفتند. سپس، تحلیل مقالات، با روش تحلیل محتوا صورت گرفت. تمامی مقالات به دقت خوانده شد و نکات و موارد مناسب ذیل عناوین ویژگی‌ها، پیشایندها، پیامدها، مفاهیم مرتبط، واژه‌های جایگزین و تعاریف مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی قرار گرفت. سپس در هر قسمت، داده‌ها چندین‌بار خوانده شد تا محقق بتواند در آن‌ها غوطه‌ور شود و نکات و برچسب‌های کلیدی برای فراهم کردن توصیفات واضح در مورد هر جنبه از مفهوم استخراج گردد. در نهایت، تحلیل استقرایی اطلاعات از مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی انجام شد و درون‌مایه‌ها شناسایی شدند. پاسخ‌های داده‌شده به این سوالات در نظر گرفته شدند: ویژگی‌های مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی چیست؟ چه عواملی با مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی ارتباط دارد؟ و نتایج یا پیامدهای این مفهوم در بیماران سکته قلبی چیست؟ مقالات بر اساس مشخصات تحلیل مفهومی گروه‌بندی گردیدند. به منظور اطمینان از بی‌طرفی تامین اعتبار و کاهش سوگیری، فرآیند تحلیل توسط دو نفر از محققین صورت گرفت. در جدول ۱، خلاصه‌ای از مرور مطالعات که معنای مفهوم معنویت را در بیماران سکته قلبی دربرداشته‌اند، آورده شده است.

نتایج

در تعدادی از مطالعات فوق، پیشایندها و در تعدادی پیامدها و در تعدادی هر دو آورده شده است. در این بخش از مطالعه، ابتدا ویژگی‌ها، پیشایندها و پیامدهای مفهوم معنویت که مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند، مطرح گردیده و سپس مفاهیم مرتبط و مثال نمونه ذکر خواهد شد.

ویژگی‌های مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی

اولین مرحله انجام تحلیل که به تعریف واقعی از مفهوم منجر می‌گردد، شناسایی ویژگی‌های مفهوم است (۲۳). در این مطالعه، مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی تحت عناوین ارتباط با خدا، زندگی پس از مرگ، تقویت ایمان و تحول معنایی تعیین گردید.

ارتباط با خدا

یکی از ویژگی‌های شناخته‌شده در این مطالعه، ارتباط با خدا بود. بیماران به دنبال درک تهدید ایجادشده و در خطر قرار گرفتن زندگی‌شان دچار ترس شده و نیاز به کمک پیدا می‌کنند. نیاز بیماران عموما ابعاد جسمانی، روانی و معنوی دارد؛ در این راستا بیماران از خدا و مراکز درمانی طلب کمک و حمایت می‌کنند (۲۴).

ارتباط با خدا در بیماران سکته قلبی از هنگام شروع اولین علایم آغاز می‌شود و بیماران از خداوند طلب کمک می‌کنند. به تدریج با تشدید علایم و خطرات تهدیدشده زندگی، ارتباط با خدا بیشتر شده و بیماران، خداوند را به عنوان تنها منبع حمایتی قدرتمند در نظر می‌گیرند. در راستای این ارتباط، اعتماد به خداوند نیز بیشتر شده و سبب امید و آرامش در شرایط بحرانی می‌شود. صحبت‌کردن با خدا و دعاکردن نیز امید، آرامش و آسایش را برای بیماران به دنبال دارد (۲۵).

زندگی پس از مرگ

آماده شدن برای زندگی پس از مرگ، از ویژگی‌های دیگری برای مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی بوده که تبلوری در ارزش‌های مذهبی هم داشته است. بیماران در فرآیند سکته قلبی، خود را برای مرگ آماده می‌کردند و در این میان، ارتباط با خدا نیز پر رنگ است؛ بیماران به نوعی طلب مغفرت، آمرزش و بخشش گناهان و خطاهای زندگانی خود را از خداوند طلب کرده و مرگی آرام، آسوده و بدون عذاب وجدان را طلب می‌کنند. طلب بخشش از بستگان، دوستان، آشنایان و در راس آن‌ها، از همسر، فرزندان و خانواده نیز مورد توجه است. اعتقاد به اینکه همه انسان‌ها روزی به دیار دیگری می‌شتابند، در بیماران وجود دارد. هر چند در ابتدا برای بیماران، اینکه مرگ ممکن است زودتر از تصور و انتظارات آن‌ها رخ دهد، با نوعی غرابت همراه است، اما دیدگاه کلی آنان مبنی بر فرارسیدن مرگ برای همه انسان‌ها بر آن سایه می‌افکند؛ در واقع می‌توان گفت اعتقاد بیماران سکته قلبی به زندگی پس از مرگ پس از این رخداد تقویت می‌شود (۱۲،۲۴).

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

تقویت ایمان

در این مطالعه، ایمان از اجزای جدایی‌ناپذیر زندگانی بیماران سکته قلبی در مفهوم معنویت قرار دارد. گرچه ایمان قلبی در وجود بیماران سکته قلبی، قبل از این رخداد بحرانی در طیفی از کم تا زیاد وجود داشته، اما این ویژگی پس از رخداد مورد نظر در آن‌ها توسعه یافته است؛ به بیانی دیگر یک جهان‌بینی گسترده و عمیق‌تر با مرکزیت ایمان، در این بیماران توسعه یافته است. ایمان به خدا به بیماران کمک کرده تا با وضعیت جدید سلامت خود سازگار شوند، آن‌ها را قوی‌تر کرد و به زندگی آن‌ها معنا می‌بخشد. رخداد حمله قلبی برای بیماران، زنگ خطری بوده که در ارتقای ایمان و اعتقاد قلبی آنان نقش بسزایی داشته است (۱۳).

تحول معنایی

معنا و مفهوم زندگی بیماران سکته قلبی پس از این رخداد دچار تغییرات گسترده و عمیقی می‌شود. به نظر می‌رسد آنان پس از این رخداد، نگاه دقیق‌تری به مسائل زندگی خود دارند. اهمیت و ارزش زندگی فردی و اجتماعی برای بیماران بیشتر شده و به نوعی قدردانی آنان از داشته‌های مادی و معنوی خود در زندگی بیشتر می‌شود. آگاهی بیماران پس از سکته قلبی در زمینه خودمراقبتی بیشتر شده و آنان سعی بر مفیدبودن و اثرگذاری بیشتر در زندگی فردی و در سطح اجتماعی هستند (۲۶،۲۷).

معنویت در بیماران سکته قلبی، تحت عناوین ارتباط با خدا، زندگی پس از مرگ، تقویت ایمان و تحول معنایی تعیین گردید. این مفهوم در این مطالعه با ویژگی‌های چهارگانه یادشده به صورت برآیندی در نظر گرفته می‌شود و نمی‌توان آن را جدای از هر کدام از این اجزا در نظر گرفت که نتیجه آن ایجاد پیامدهای مشخص مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی می‌باشد. در واقع به نظر می‌رسد در راستای رسیدن به یک تعریف واقعی از معنویت، باید این ویژگی‌های چهارگانه مدنظر قرار گیرد.

پیشایندها و پیامدهای مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی

پیشایندها، پیش‌نیازهای مفهوم تحت تحلیل هستند و بر وقوع مفهوم تاثیر می‌گذارند. راجرز پیشنهاد می‌کند که مرور متون باید به شناسایی پیشایندها و پیامدهای یک مفهوم بیانجامد؛ زیرا هر دوی اینها به شفافیت بیشتر مفهوم کمک می‌کند (۲۸). پیشایندها در مطالعه حاضر به صورت عوامل تاثیرگذار مثبت و منفی بر معنویت شناسایی شدند.

معنویت مفهومی پیچیده است که شامل ابعادی مانند معنا و هدف زندگی، عشق، احترام، آرامش، امید، شفقت و ایمان است. پیش‌بینی و معنای آن بسته به فرد می‌تواند متفاوت باشد. تفکر، درک معنای زندگی، ارتباط و تعامل با خانواده، دوستان، محیط و فعالیت‌های اجتماعی بر معنویت تأثیر مثبت می‌گذارد. همچنین عوامل تأثیرگذار منفی شامل بیشتر احساسات منفی مانند خودخواهی، کمبود عشق، احساس درماندگی، ناامنی، تنهایی، حسادت، صادق نبودن، ناامیدی، خستگی عاطفی و استرس می‌باشد.

نتایج مرور مطالعات در این زمینه نیز نشان داد که معنویت به عنوان یک نیروی حیات‌بخش که با حضور خداوند، خانواده، دوستان، ارائه‌دهندگان مراقبت‌های بهداشتی و خلقت پرورش می‌یابد.

پدیده‌ای که انتظار می‌رود به دنبال وقوع یک مفهوم بیاید، پیامد نامیده می‌شود (۱۵). در این مطالعه، ارجاع به معنویت در بیماران سکته قلبی نقش اساسی داشت و به عنوان ابزاری در بهبودی پس از سکته قلبی شناسایی شد. هنگام وقوع حمله قلبی، معنویت، امید، آرامش و قدرت را برای بیماران فراهم می‌کند. کاهش ترس و اضطراب، افزایش مقابله، توسعه قدرت درونی، شجاعت، مثبت بودن، احساس سلامتی و کامل‌بودن از دیگر پیامدهای این مفهون در بیماران سکته قلبی است.

مفاهیم مرتبط با مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی

رایج‌ترین واژه‌های شناسایی شده در جریان تحلیل مطالعات مورد بررسی که با معنویت ارتباط تنگاتنگ داشتند، عبارت بودند از: دینداری، عرفان و قدسی.

از نظر تاریخی، واژه معنویت با اصطلاح دینداری نیز همراه است، تعریفی که امروزه نیز وجود دارد؛ این دو اصطلاح اغلب به جای یکدیگر به‌کار می‌روند. دینداری را می‌توان آن مجموعه‌ای از باورها و اعمال مرتبط با سنت‌های مقدس تعریف کرد. اگرچه، این اعتقاد ممکن است مذهبی باشد یا نباشد. برعکس، معنویت یک تجربه شخصی‌تر است که می‌تواند با دین مرتبط باشد، اما به طور فزاینده‌ای مستقل‌تر دیده می‌شود و ممکن است با یک نهاد سازمان‌یافته ارتباط نداشته باشد (۲۹).

عرفان همان علم به الله (سبحانه) از اسماء خدای سبحان و صفات او و آنچه در هستی مظاهر اوست و علم به احوال مبدا و معاد. و علم به حقایق عالم و چگونگی بازگشت حقایق به حقیقت واحد که تنها ذات احدیت است. و نیز شناخت راه و روش سلوک و مجاهده برای آزادکردن و رهاسازی نفس از تنگنای قید و بندهای دنیای جزئیت و پیوستن نفس به اصل و مبدا خود و انصاف به حقایق مطلق و کلیت (۳۰). در لغت‌نامه دهخدا، واژه مقدس، به معنای به پاکی یادشده، به پاکی خوانده‌شده، پاک و پاکیزه و منزه وجود دارد.

بیان مثال متناسب با مفهوم (مدل نمونه)

مثال، منجر به مشخص نمودن ویژگی‌های مهم مفهوم مورد مطالعه در بستر و زمینه اصلی می‌شود که این امر به شفافیت، واضح‌تر می‌انجامد (۱۷). در اینجا آیه‌ای شریفه از قرآن کریم ارائه می‌گردد. آیه شریفه "أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ" (انعام/۱۲۲) و آیا کسی که مرده (جهل و ضلالت) بود ما او را زنده کردیم و به او روشنی (علم و دیانت)

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

دادیم تا به آن روشنی میان مردم (سرافراز) رود مثل او مانند کسی است که در تاریکی‌ها (ی جهل) فرو رفته و از آن به در نتواند گشت؟ (آری) کردار بد کافران در نظرشان چنین جلوه‌گر شده است. همانطور که در این آیه شریفه آمده است، بسیاری از ویژگی‌های چهارگانه مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی طبق مقایسه مشخص می‌گردد. ارتباط با خدا و ایجاد آرامش و آسایش در پی آن در بیماران، ویژگی زندگی پس از مرگ، تقویت ایمان و تحول معنایی از جمله ویژگی‌هایی است که در آیه شریفه مصداق یافته است. همچنین بهترین واژه قرآنی نزدیک به مفهوم معنویت، "حیات طیبه و نور الهی" است که به پیشایندها و پیامدهای اشاره شده، اشاره می‌کند.

بحث

مطالعه حاضر، گویای آن است که مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی برآیندی از عناوین ارتباط با خدا، زندگی پس از مرگ، تقویت ایمان و تحول معنایی می‌باشد.

معنویت به عنوان یک پدیده جهانی انسانی، روح و مرکز وجود بشر و پیچیده‌ترین و اسرارآمیزترین جزء از ماهیت بشری است. در واقع، معنوی‌بودن جزئی از بودن انسان است (۳۱). معنویت به عنوان بُعدی از وجود انسان، به افراد، احساس بودن را با کیفیت‌هایی نظیر ظرفیت برای دانستن درونی، فطرت، تجربه ذهنی مقدس، تعالی فرد به سوی ظرفیت عشق و دانش بزرگتر، یکی‌شدن با سایه کلی همه زندگی و یافتن معنایی برای موجودیت فرد به انسان القا می‌کند. معنویت، مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها و امیدهایی است که با هستی برتر ارتباط می‌یابد و زندگی فرد را هدایت می‌کند. کاوندیش اظهار می‌کند، نیازهای معنوی که در هر بیمار وجود دارد، با عدم قطعیت وقایع در زندگی وی، آشکار می‌شوند (۳۲). به طور کلی طیف وسیعی از تعاریف برای واژه معنویت وجود دارد؛ از عالی‌ترین رابطه انسانی تا جستجوی یک معنای وجودی، تا بُعد متعالی انسان تا نظرات و رفتارهای شخصی که حس تعلق به یک بُعد متعالی یا چیزی فراتر از خود را بیان می‌کند. برخی دیگر از نویسندگان، پایه‌های زیستی و ژنتیکی برای معنویت در نظر گرفته‌اند و برخی دیگر، معنویت را به احساسی فروکاسته که در واقع نتیجه قرار گرفتن در کوران حوادث و چالش‌های بزرگ زندگی و آشکار کننده محدودیت‌های انسان است (۳۳).

در اکثر مطالعات انجام‌شده، معنویت به‌عنوان یک مفهوم چندبُعدی شامل ابعاد مختلف تعریف شده و تعریف واحد و کاملی برای آن ارائه نشده است؛ درحالی‌که در مطالعه حاضر، این مفهوم در این مطالعه با ویژگی‌های چهارگانه به صورت برآیندی مطرح شده است که نتیجه آن ایجاد پیامدهای مشخص مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی می‌باشد.

دیگر یافته‌های مطالعه حاضر، بیانگر این مهم می‌باشد که بر اساس پیشایندهایی مشخص، مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی توسعه پیدا می‌کند. پیشایندها در مطالعه حاضر شامل دو بُعد عوامل مثبت و منفی‌ای هستند که بر معنویت اثر می‌گذارند؛ تفکر، درک معنای زندگی، ارتباط و تعامل با خانواده، دوستان، محیط و فعالیت‌های اجتماعی بر معنویت تأثیر مثبت می‌گذارد. همچنین عوامل تأثیرگذار منفی شامل بیشتر احساسات منفی مانند خودخواهی، کمبود عشق، احساس درماندگی، ناامنی، تنهایی، حسادت، صادق نبودن، ناامیدی، خستگی عاطفی و استرس می‌باشد. در مطالعات دیگر این پیشایندها اشاره شده است؛ بُعد فرهنگی، سنت‌های مذهبی، تنوع مذهبی و قومی جامعه، تأثیر بافت تاریخی و فرهنگی، همانطور که پالی و پسوت و همکاران تأکید کردند، در زمینه تفکر غربی که بر ظهور معنویت به عنوان یک پدیده تأثیر می‌گذارد (۲۹). برخی مطالعات دیگر نیز سه جزء زندگی (از تولد تا مرگ)، به خصوص حوادث مهم زندگی مثل بیماری که محرکی برای آگاهی معنوی و رشد است؛ روح به عنوان جنبه ذاتی انسان و ساختار باور و ایمان را به عنوان مقدمات معنویت معرفی کرده‌اند (۳۱).

دیگر یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد که، پیامدهای مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی در این مطالعه، ارجاع به معنویت در بیماران سکته قلبی نقش اساسی داشت و به عنوان ابزاری در بهبودی پس از سکته قلبی شناسایی شد. هنگام وقوع حمله قلبی، معنویت، امید، آرامش و قدرت را برای بیماران فراهم می‌کند. کاهش ترس و اضطراب، افزایش مقابله، توسعه قدرت درونی، شجاعت، مثبت بودن، احساس سلامتی و کامل‌بودن از دیگر پیامدهای این مفهون در بیماران سکته قلبی است. در این راستا، مطالعه‌ای با محوریت معنویت در حین توانبخشی قلبی، سبب ارتقای معنی‌دار توان مقابله‌ای، انرژی روزانه، کیفیت زندگی و خودکارآمدی در طول مداخله ۱۲ هفته‌ای در یک نوع مطالعه ارزشیابی طولی شده بود (۳۴). در مطالعه‌ای دیگر، مطالعه مداخله‌ای طی دو سال در حوزه معنویت، سبب افزایش کیفیت زندگی و سازگاری با بیماری در طول مدت مطالعه در بیماران سکته قلبی شد (۳۵). از نتایج این مطالعات در تعیین پیامدها استفاده گردید.

به طور کلی، با توجه به یافته‌های این مطالعه و مطالعات دیگر، می‌توان نتیجه گرفت که با شناسایی و تعیین ویژگی‌ها، پیشایندها و پیامدها، مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی بهتر شناسایی شده و همچنین آگاهی نسبت به این مفهوم در این بیماران، می‌تواند منجر به ارتقا سلامت این بیماران و ارتقای مراقبت‌های پرستاری گردد.

نتیجه‌گیری

در مطالعه حاضر، معنویت در بیماران سکته قلبی، تحت عناوین ارتباط با خدا، زندگی پس از مرگ، تقویت ایمان و تحول معنایی تعیین گردید. پیشایندها تحت دو عنوان کلی عوامل با تاثیر مثبت و عوامل با تاثیر منفی بر مفهوم معنویت در نظر گرفته شد و در نهایت، مشخص شد که مفهوم معنویت در بیماران سکته قلبی با

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

پیامدهای بسیار مهمی نظیر ایجاد امید، آرامش و آسایش همراه است. این موارد همراه یکدیگر می‌تواند بیش از پیش سبب ارتقای سلامت این بیماران شده و همچنین آشنایی و فهم این موارد می‌تواند در ایجاد نگرش صحیح پرستاران به این بیماران نقش مهمی را ایفا کند.

تضاد منافع: نویسندگان تصریح می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

منابع

1. Hill PC, Pargament KI. Advances in the conceptualization and measurement of religion and spirituality: Implications for physical and mental health research. American Psychologist. 2003;S(1): 3-17.
2. Kennedy JE, Abbott RA, Rosenberg BS. Changes in spirituality and well-being in a retreat program for cardiac patients. Alternative Therapies in Health and Medicine. 2002;8(4):64.
3. Taghipour B, Sharif NH, Kaveh H, Heidaranlu E, Shahidi FS, Emami ZA, et al. Clinical manifestations of myocardial infarction in diabetic and non-diabetic patients. Iranian Journal of Critical Care Nursing. 2014;7(2):116-23.
4. Azarkar Z, Jafernejad M, Ebrahimzadeh A, Rezvani MR. Association of quantitative C-reactive protein with acute myocardial infarction. Journal of Inflammatory Diseases. 2014;18(4):4-8.
5. Bagherian Sararoudi R, Sanei H, Ahmadi Tahour Soltani M, Bahrami Ehsan H. Prevalence of anxiety and depression three months after myocardial infarction. 2015;2(4):117-23.
6. Gholamhosseini M, Dehghan M, Azzizadeh Forouzi M, Mangolian Shahrbabaki P, Roy C. Effectiveness of spiritual counseling on the enhancement of hope in Iranian Muslim patients with myocardial infarction: a two-month follow-up. Journal of Religion and Health. 2022;61(5):3898-908.
7. Wachelder EM, Moulaert VR, Van Heugten C, Gorgels T, Wade DT, Verbunt JA. Dealing with a life changing event: The influence of spirituality and coping style on quality of life after survival of a cardiac arrest or myocardial infarction. Resuscitation. 2016;109:81-6.
8. Murray SA, Kendall M, Grant E, Boyd K, Barclay S, Sheikh A. Patterns of social, psychological, and spiritual decline toward the end of life in lung cancer and heart failure. Journal of Pain and Symptom Management. 2007;34(4):393-402.
9. Thompson EH, Killgore L, Connors H. "Heart trouble" and religious involvement among older white men and women. Journal of Religion and Health. 2009;48:317-31.
10. Momennasab M, Moattari M, Abbaszade A, Shamshiri B. Spirituality in survivors of myocardial infarction. Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research. 2012;17(5):343-51.
11. Walton J. Spirituality of patients recovering from an acute myocardial infarction: A grounded theory study. Journal of Holistic Nursing. 1999;17(1):34-53.
12. Sepehrian E, Pooralmasi M, Abdi A, Rajati M, Mohebi S, Tavakol K, et al. Life After Myocardial Infarction: A Qualitative Study on Experiences of Kurdish Patients Affected by Iran–Iraq War. Patient related outcome measures. 2020:209-19.
13. Groleau D, Whitley R, Lespérance F, Kirmayer LJ. Spiritual reconfigurations of self after a myocardial infarction: Influence of culture and place. Health & Place. 2010;16(5):853-60.
14. Woods TE, Ironson GH. Religion and spirituality in the face of illness: How cancer, cardiac, and HIV patients describe their spirituality/religiosity. Journal of Health Psychology. 1999;4(3):393-412.
15. Rogers BL. Concept analysis an evolutionary view. Concept development in nursing foundations, techniques and applications. 2000.
16. Borimnezhad L, Seyedfatemi N, Mardani Hamooleh M. Concept analysis of palliative care using Rodgers' evolutionary method. Iran Journal of Nursing. 2014;26(86):1-15.
17. Atapour M, Sadat Hoseini AS, Negarandeh R. The concept of hope in patients with multiple sclerosis: concept analysis by rodgers'evolutionary method. Nursing and Midwifery Journal. 2021; 19(1):51-66.
18. merriam-webster. dictionary of Spirituality. Available from: https://www.merriam-webster.com/dictionary/spirituality
19. Irandoost MH. The Nature of Spirituality and the Process of Ascribing Meaning to it in the West. Philosophy of Religion. 2018;15(2):527-48.
20. Aminayi M, Asghari Ebrahimabad MJ, Azadi M, Soltani Shal R. Reliability and validity of Farsi version of Parsian and Dunning spirituality questionnaire. Journal of Fundamentals of Mental Health. 2015;17(3):129-34.
21. Alizadeh A, Kazemi Galogahi MH, Jamali Z, Barati M, Azizi M. The role of Emotional Regulation and Spirituality on Occupational Stress in Military Nurses. NPWJM 2014;2(2):17-22.
22. Ghomian S, Heidari Nasab L. Preliminary examination of the validity and reliability of the Spirituality Assessment Questionnaire (SAI). Clinical Psychology and Personality. 2014;12(1): 141-58.
23. Rafii F, Peyravi H, Mehrdad N. Professional Socialization in Nursing: An Evolutionary Concept Analysis. Hayat. 2010;16(2):80.
24. Marzieh M, Marzieh M, Abbas A, Babak S. Spirituality in survivors of myocardial infarction. Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research. 2012;17(5):343-51.
25. Tartaro J, Luecken LJ, Gunn HE. Exploring heart and soul: Effects of religiosity/spirituality and gender on blood pressure and cortisol stress

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]

responses. Journal of Health Psychology. 2005;10 (6):753-66.
26. Walton J. Discovering meaning and purpose during recovery from an acute myocardial infarction. Dimensions of Critical Care Nursing. 2002;21(1): 36-43.
27. Albaugh JA. Spirituality and life-threatening illness: a phenomenologic study. In Oncology nursing forum 2003.
28. Darvishpour A, Rafii F, Joolaee S, Cheraghi MA. Pharmaceutical Care: a Concept Analysis using Rodgers' Evolutionary Method. Iran J Nurs. 2012; 25(77):60-76.
29. Murgia C, Notarnicola I, Rocco G, Stievano A. Spirituality in nursing: A concept analysis. Nursing Ethics. 2020;27(5):1327-43.
30. Rahmani TH, Jamshidi RM, Mohammadnejad F, Refiei M. Study of Spirituality and Faith on Strengthening Public Culture from the Standpoints of the Quran, Hadith, and Mysticism. 2021.
31. Razaghi N, Rafii F, Parvizy S, Sadat Hosseini AS. Concept analysis of spirituality in nursing. Iran Journal of Nursing. 2015;28(93):118-31.
32. Mazaheri M, Khoshknab MF, Maddah SS, Rahgozar M. Nursing attitude to spirituality and spiritual care. Payesh (Health Monitor). 2009;8(1): 31-7.
33. Mesbah A. Analysis of the concept of spirituality and the issue of meaning. 2011.
34. Trevino KM, McConnell TR. Religiosity and religious coping in patients with cardiovascular disease: change over time and associations with illness adjustment. Journal of Religion and Health. 2014;53:1907-17.
35. Soleimani MA, Pahlevan Sharif S, Allen KA, Yaghoobzadeh A, Sharif Nia H, Gorgulu O. Psychometric properties of the Persian version of spiritual well-being scale in patients with acute myocardial infarction. Journal of Religion and Health. 2017;56:1981-97.

[Downloaded from mail.spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.2.3.153]